

Nr. 118. MATKLOKKA

I mange bygder har det vært vanlig at en eller flere gardar har hatt ei klokke som de bl.a. brukte når de skulle kalle arbeidsfolket inn til måltid og hvile.

1. Har man hatt slike klokker i Deres bygd?

Vi vil svært gjerne få svar på dette spørsmålet også fra dem som må svare nei. Uten slike svar kan vi nemlig ikke med sikkerhet avgrense det området i landet hvor slike klokker var i bruk.

2. Hvilke gardar i Deres bygd hadde slik klokke?
3. Er det kunnskap eller tradisjon om den første matklokka som kom til Deres bygd?
4. Hva kalte man disse klokkene (matklokke, supklokke, vellingklokke, stabbursklokke, gardsklokke, buklokke e.a.)? – I lista bruker vi bare ordet matklokke, men vi ser helst at De bruker det ordet som var vanlig eller mest brukt i Deres bygd.
5. Hva kalte man de enkelte klokkene (klokka på Nes, Nes-klokka e.a.)?

Blant de spørsmålene som nå kommer er det noen, for eksempel sp. 11 – 16, som er slik at De må undersøke alle klokkene i bygda for å svare utførlig og konkret på dem.

Vi er selvsagt meget takknemlig dersom De vil og kan gjøre et så stort arbeid for oss, men vi kan ikke be om det. I stedet vil vi be Dem velge klokka på en bestemt gard eller klokkene i ei bestemt grend og fortelle om dem i svaret på disse spørsmålene. De må da opplyse om hvilken gard eller grend De har valgt.

6. Hvor henger klokka?
7. Dersom klokka henger i et oppbygg, hva kalte man da dette?
8. Er det værhane eller annet "utstyr" på dette oppbygget?
9. Hva er klokka laget av?
10. Er det kjent eller er det tradisjon om at der er støpt sølv i noen av klokkene i bygda, og i tilfelle hvilke?
11. Hvor høy er klokka og hvor stor er diametren i åpningen?
12. Er det inskripsjon eller dekorasjon på klokka, og hvordan lyder (er) den?
13. Hvordan er klokka hengt opp?
14. Hvor langt er klokketauet?

15. Hvem har laget klokka?
16. Hvordan kom klokka til gards? – Dersom det ikke er den første kokka på garden, vil vi gjerne ha opplysninger om den (de) eldre klokka (-ene) også.
17. Er det i Deres bygd kunnskap eller tradisjon om matklokker som har vært eller er blitt tatt i bruk som kirkeklokke?
18. Er det i Deres bygd kunnskap eller tradisjon om matklokker som har vært eller er blitt gjort til skipsklokke?
19. Har man kjennskap til eller blir det fortalt at man har gitt matklokke som bryllupsgave? Hvilken klokke eller hvilke klokker gjelder i tilfelle det?
20. Har man kjennskap til eller blir det fortalt at matklokka har vært en del av medgiften? Hvilken klokke eller hvilke klokker er i tilfelle det?
21. Hvor mye kostet ei matklokke?
22. Når på året ble matklokka brukt?
23. Ble den da brukt på søn- og helligdager også?
24. Dersom klokka ikke ble brukt i vinterhalvåret, hva var da grunnen til det?
25. Var det gjort formell avtale om det tidsrom da klokka kunne brukes, for eksempel fra en viss dag om våren til en viss dag om høsten?
26. Var i tilfelle avtalen slik at man da hadde anledning til å bruke klokka, eller var den slik at man var nødt til å bruke den?
27. Hvem var det i tilfelle som hadde fått i stand avtalen, og hvor stort område gjaldt den for (grenda, bygdelaget, herredet eller prestegjeldet)?
28. Inneholdt avtalen bestemmelser om ”straff” for den som brukte klokka utenom dette tidsrommet?
29. Ved hvilke anledninger ble klokka brukt? – Både navnet på klokka og de opplysninger som vi allerede har, viser at klokka oftest ble brukt for å kalle arbeidsfolket inn til måltid og ut igjen til arbeid. Men klokka kunne også bli brukt ved andre anledninger, for eksempel når gjetergutten skulle komme hjem med buskapen, ved hus- eller skogbrann, ved ulykker hjemme, når husbonden av en eller annen grunn skulle kalles hjem. Fortell så utførlig som mulig om alle de anledninger da kokka ble brukt, med opplysninger om tidspunktet da det ble kalt inn til mat og ut til arbeid. Fortell også konkret om tilfeller da klokka ble brukt ved brann og ulykker.
30. Fra kystbygder er det fortalt at man ringte med klokka i tåke. Er dette aktuelt og kjent fra Deres bygd?
31. Dersom det var gjort avtale om bruken av klokka (se sp. 25), hadde man da også gjort avtale om ved hvilke anledninger klokka kunne brukes?

32. Var det også gjort avtale om "straff" for den som brukte klokka i utide?
33. Førte det til ubehageligheter med arbeidsfolk eller med naboer dersom klokka ble brukt i utide? Vi vil gjerne høre om spesielle episoder som De kjenner.
34. Hvordan og hvor lenge ringte man ved de forskjellige anledninger? Var det gjort avtale om dette (se sp. 25) eller var det tradisjonsbestemt. Vi vil gjerne ha utførlige og detaljerte opplysninger om dette.
35. Hadde man ulike faste benevnelser på de forskjellige måter å ringe på, for eksempel ringe, klemte, klunke?
36. Hvem var det som ringte? Var det en fast avtale på garden om hvem som skulle ringe, eller var det en følge av den aktuelle arbeidssituasjonen?
37. Var det vanskelig å ringe, hva bestod vanskeligheten i, og var alle klokkene like i så måte?
38. Hva sa man dersom den som ringte, fikk en eller flere "etterklunker"?
39. Dersom det i ei grend eller et nabolag var bare en gard som hadde matklokke, rettet da de andre gardene måltidene sine etter denne klokka? Fortell i tilfelle om hvilke gardar som hørte med til slike "klokkekretser".
40. Kunne man kjenne klokkene fra hverandre på lyden? Nevn så mange konkrete eksempler på dette som mulig.
41. Hvor langt kunne man høre klokkene? Nevn konkrete eksempler.
42. Er det kjent at man spådde været etter lyden fra bestemte klokker?
43. Er det kjent eller er det tradisjon om at hestene reagerte på matklokka, og i tilfelle hvordan? Reagerte de også på naboklokka?
44. Hva sa matklokka? Vi kjenner noen eksempler på slike "klokkerim" (for eksempel fra Ø.Gausdal: "Per Åvre – Per Rundtom" og "Sur supe og salt sild, et fort og ti still"), men vi vil gjerne ha mange flere.
45. Blir matklokka fremdeles brukt for å kalle arbeidsfolket inn til mat? Hvis ikke, når ble det da slutt, og hva var grunnen til at man sluttet?
46. Blir matklokka fremdeles brukt ved andre anledninger, for eksempel ved brann eller ulykker? Vi vil gjerne at De forteller om siste eksempel på det.
47. I noen bygder har man begynt å ringe pinsehelga inn med matklokka. Er det så i Deres bygd også? Når begynte man i tilfelle med det, hvem tok initiativet til det, når på dagen ringer man og hvor lenge?
48. Har man kjennskap til eller er det tradisjon om at matklokka ble stjålet?
49. Har man kjennskap til at det har vært oppkjøpere i bygda for å kjøpe matklokker?